

О. О. Паршикова

Київський національний лінгвістичний університет

Г. М. Мельничук

Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Л. П. Савченко

Український центр оцінювання якості освіти

Формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової загальноосвітньої школи на рівні А1.2.1 на основі нового навчально-методичного комплексу «Німецька мова 3»

Стаття продовжує серію публікацій, присвячених висвітленню методики поетапного формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової загальноосвітньої школи на основі нових чинних навчально-методичних комплектів з німецької мови. У статті розглядаються особливості засвоєння іноземної мови учнями третього класу, зокрема застосовування ними, поряд з імітацією, узагальнення, розпізнавання граматичних ознак та синтаксичної реорганізації засвоєних мовленнєвих одиниць як показників оволодіння молодшими школярами наступним щаблем елементарного іншомовного спілкування – паракомунікацією на рівні іншомовної комунікативної компетентності А1.2.1. У статті наведено приклади застосування комунікативно-ігрових прийомів навчання учнів третього класу параспілкування у навчально-методичному комплекті «Німецька мова 3».

Ключові слова: синтаксична реорганізація, паракомунікація, комунікативно-ігрові прийоми, навчально-методичний комплект.

Паршикова Е. А., Мельничук Г. М., Савченко Л. П. Формирование иноязычной коммуникативной компетентности учеников начальной общеобразовательной школы на уровне А1.2.1 на основе нового учебно-методического комплекта «Немецкий язык 3»

Статья продолжает серию публикаций, посвященных вопросам методики формирования иноязычной коммуникативной компетентности учеников начальной общеобразовательной школы на основе новых действующих учебно-методических комплектов по немецкому языку. В статье рассматриваются особенности обучения иностранному языку учеников третьего класса, в частности применение ими, наряду с подражанием обобщения, распознавания грамматических признаков и синтаксической реорганизации усвоенных речевых единиц как показателей овладения младшими школьниками новым типом элементарного иноязычного общения – паракоммуникацией на уровне иноязычной коммуникативной компетентности А1.2.1. В статье приведены примеры применения коммуникативно-игровых приёмов обучения учащихся третьего класса паракоммуникации в учебно-методическом комплекте «Немецкий язык 3».

Ключевые слова: синтаксическая реорганизация, паракоммуникация, коммуникативно-игровые приёмы, учебно-методический комплект.

Parshykova O. O., Melnychuk G. M., Savchenko L. P. Developing foreign communicative competence of primary school pupils at the level of A 1.2.1 on the basis of the new teaching kit "German 3"

The article is the continuation of a series of publications dedicated to the methods of developing foreign communicative competence of primary school pupils on the basis of the new teaching kit of the German language. Peculiarities of teaching pupils of the third form are studied. Such peculiarities as imitation of generalization, recognition of grammatical features and syntactical reorganization the acquired speech units are regarded as the signs of mastering a new type of elementary foreign communication by the pupils – paracommunication on the level of foreign communicative competence A1.2.1. Examples of communicative games and techniques for teaching paracommunication to pupils of the third form in the teaching kit "German 3" are given in the article.

Key words: syntactical reorganization, paracommunication, communicative games, teaching kit.

Успішне досягнення мети навчання іноземної мови (ІМ) у початковій загальноосвітній школі (ПЗШ) – формування іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) учнів на рівні елементарного користувача А1 – можливе за умови врахування пізнавальних можливостей молодших школярів та особливостей засвоєння ними мови на різних стадіях розвитку та методично коректного застосування у навчальному процесі сучасних освітніх технологій, передусім інтерактивних, комунікативно-ігрових. Раціональне використання надзвичайних мовних здібностей учнів ПЗШ, урахування їхніх вікових особливостей, потреб, інтересів на кожній стадії їхнього розвитку має забезпечити прийнятне для дітей молодшого шкільного віку ергономічне навчання ІМ – максимально ефективно за мінімальних затрат часу і зусиль. Питання організації та вдосконалення навчання ІМ учнів ПЗШ хвилюють в останні десятиріччя багатьох фахівців як у нашій країні (О. Б. Бігич, А. В. Гергель, М. В. Денисенко, Н. Є. Жеренко, О. О. Коломінова, С. В. Роман та ін.),

так і закордоном (І. Л. Бім, М. З. Біболетова, Г. І. Вороніна, Н. Д. Гальскова, О. О. Ленська, Н. Т. Оганесян, Г. В. Рогова, Е. Г. Тен, W. Bleyhl, L. Cameron, O. Dunn, G. Gompf, Ch. Jaffke, W. Maier, H. E. Piepho, W. Zydatiss etc.). Проте проблеми навчання ІМ учнів на проміжних рівнях формування ІКК залишаються недостатньо розкритими і потребують подальшого дослідження. **Метою** статті є висвітлення особливостей навчання ІМ учнів 3 класу на проміжному рівні ІКК А1.2.1, надання методичних рекомендацій щодо застосування нового навчально-методичного комплексу (НМК) з німецької мови, створеного колективом авторів у рамках проекту Гете-інституту [1].

Інтенсивний розвиток молодших школярів, зокрема вдосконалення морфофункціональної організації кори великих півкуль головного мозку і просування процесів кортиколізації, встановлення церебрального домінування функцій лівої півкулі, що забезпечують фізіологічні умови для довірливої регуляції психічних функцій, абстрактного способу переробки інформації і рефлексії, обумовлює зміну способів та механізмів засвоєння ними ІМ упродовж навчання у ПЗШ, а отже й необхідність виокремлення його проміжних етапів. На основі зіставного аналізу стадій інтелектуального розвитку дітей молодшого шкільного віку (Ж. Піаже) і стадій засвоєння ними ІМ (А. Пельтцер-Карпф, Р. Цангл) нами було виокремлено два етапи навчання ІМ у ПЗШ: адаптаційний з підетапами фонетичної та лексико-семантичної адаптації (перший-другий класи) та реорганізаційний з підетапами синтаксичної і морфологічної реорганізації (треть-четвертий класи), визначено способи та механізми оволодіння ІМ на кожному з них [2].

На першому, адаптаційному (дограматичному), етапі учні засвоюють ІМ переважно на основі наслідування, що пов'язано з домінуванням пам'яті у дітей 6-7 років, їхньою схильністю до наслідування, здібностями до точної імітації, унікальною мовною здатністю. На другому, реорганізаційному (граматичному), етапі учні починають застосовувати порядок наслідування, узагальнення як спосіб оволодіння новою мовою, що пов'язано з формуванням у дітей 8-9 років згаданих вище важливих для здійснення навчальної діяльності новотворів. У той час як на першому етапі учні беруть участь в елементарному іншомовному спілкуванні за рахунок адекватного застосування засвоєних лексичних одиниць та мовленнєвих зразків без змін і з незначними змінами, то на другому етапі вони вже можуть самостійно створювати іншомовні мовленнєві висловлювання на основі аналогії та реорганізації завчених мовленнєвих одиниць. Тригером другої реорганізаційної стадії засвоєння ІМ є, на думку психолінгвістів (А. Пельтцер-Карпф, Р. Цангл), засвоєння учнями «критичної маси» (при-

близно 400) готових одиниць мовлення. Найбільш характерним для цієї стадії є початок роботи учнів над сегментацією речень і слів, аналізом закономірностей системи мови, висуванням гіпотез і формулюванням власних правил мови.

Результати психолінгвістичних досліджень [3] свідчать про те, що учні третього і четвертого класів починають розпізнавати граматичні ознаки і трансформувати засвоєні мовленнєві одиниці спочатку на синтаксичному рівні (підетап синтаксичної реорганізації), а потім на морфологічному (підетап морфологічної реорганізації). Проте самостійне репродуктивне мовлення учнів на цьому етапі характеризується ще значною кількістю помилок і називається у психолінгвістиці проміжним мовленням (Interimsprache).

Проведене нами дослідження [2] свідчить про те, що процес оволодіння молодшими школярами елементарним іншомовним спілкуванням як об'єктом навчання ІМ має градуїований характер. Вивчення результатів аналізу спонтанного іншомовного спілкування молодших школярів на основі експериментального навчання ІМ у школах м. Відня [3] та дослідного комунікативно-ігрового навчання німецької мови учнів ПЗШ № 270 м. Києва (О. І. Тараненко, О. О. Паршикова) дозволило виділити й охарактеризувати чотири типи елементарного іншомовного спілкування (квазі-, прото-, пара- і метакомунікація), які ми розглядаємо як проміжні об'єкти й цілі навчання ІМ у ПЗШ. Метою другого етапу є формування в учнів третього класу ІКК на рівні А1.2.1 (паракомунікації) та в учнів четвертого класу – на рівні А1.2.2 (метакомунікації).

На рівні паракомунікації (префікс *para* – грецького походження, означає зміну, переміщення) третьокласники починають продукувати іншомовні висловлювання на основі синтаксичної реорганізації засвоєних ними мовленнєвих зразків. Учні навчаються сегментувати засвоєні мовленнєві одиниці, комбінувати їх або їхні частини, переміщувати їх, щоб запитати про щось, спонукати до дії, підтвердити, заперечити тощо. Для самостійного продукування висловлювань на цьому підетапі учні повинні усвідомлювати функції головних членів речення, закономірності побудови простих речень та необхідність переміщення членів речень у зв'язку зі зміною комунікативних намірів. З огляду на особливості оволодіння ІМ учнями 3 класу у процесі формування ІКК на рівні А1.2.1 особливу увагу слід приділяти навчально-стратегічній компетенції, зокрема формуванню у молодших школярів умінь аналізувати, порівнювати частини речення, усвідомлювати їхню форму і функції, розташування у реченні, застосовувати операції скорочення, переміщення, комбіну-

вання лексичних одиниць та мовленнєвих зразків. Слід зазначити, що Програма з рідної (української) мови для початкової школи передбачає відповідно до нової мети шкільного мовного курсу – формування комунікативного мовлення – вивчення розділів «Речення», «Частини мови», отже третьокласники знають у рідній мові частини мови, можуть складати речення за зразком і схемами, поширювати речення за питанням і схемами, перебудовувати речення за зразком.

Розглянемо, яким чином забезпечується навчання ІМ учнів на рівні А1.2.1 (паракомунікації) на основі нового НМК «Німецька мова 3» [1]. Відбір та розподіл навчального матеріалу НМК здійснено з урахуванням результатів психолінгвістичних досліджень щодо універсальної послідовності засвоєння мови, які були доповнені узагальненими нами даними щодо мовленнєвого розвитку дітей-носіїв німецької мови. Зокрема в галузі синтаксису учні оволодівають спочатку розповідними реченнями (на матеріалі НМК для першого і другого класів), потім окличними реченнями (у межах першої теми НМК «Німецька мова 3»), питальними реченнями без питального слова (з першого уроку другої теми підручника) і пізніше – з питальним словом (з другого уроку другої теми НМК). З метою формування ІКК учнів 3 класу на рівні паракомунікації у НМК 3, як і в попередніх комплексах, пропонуються комунікативно-ігрові прийоми, тобто «способи моделювання у навчальному процесі ситуацій елементарного іншомовного спілкування на основі типових для дітей видів ігрової діяльності, які мотивують мовленнєві дії та операції учнів і забезпечують оволодіння ними ІКК на відповідному рівні [2, с. 256].

Наведемо приклади застосування комунікативно-ігрових прийомів у навчанні учнів третього класу граматичної теми «Окличне речення» на рівні параспілкування, зокрема з метою формування в них навчально-стратегічної компетенції, навичок реалізації операцій синтаксичної трансформації у процесі конструювання окличних речень на матеріалі першої („Wieder in der Schule“) та другої („Meine Familie und meine Freunde“) тем підручника.

У межах першого уроку першої теми у НМК здійснюється підготовка до введення нової граматичної теми (окличне речення у другій особі однини) – повторюється навчальний матеріал теми „Wieder in der Schule“, зокрема дієслова (schreiben, zählen, rechnen, turnen, singen, malen, spielen, tanzen) за допомогою таких комунікативно-ігрових прийомів як навчальні ігри: «Ланцюжок», «Лавина», «Пантоміма», а також навчальних римованих текстів і вправ до них» [1, с. 6, 7]:

5. Wir spielen.

a) Kettenspiel.

Was machst du in der Schule? — Ich schreibe. Und du?
— Ich rechne. Und du? — ...

b) Lawinenspiel.

— Ich schreibe in der Schule.
— Ich schreibe und rechne in der Schule.
— Ich schreibe, rechne und ...

c) Spiel: Pantomime.

— Malst du?
— Nein, ich male nicht.
— Schreibst du?
— Ja. Ich schreibe. Du bist dran.

7. Reim.

a) Hör zu und sprich nach.

1, 2, 3, 4 –
In der Schule lesen wir.

b) Mach den Reim weiter. Das ist gar nicht schwer!

schreiben — zählen — rechnen — turnen — singen — malen — spielen — laufen
--

У другому уроці учням пропонується низка вправ на формування граматичних навичок оперування окличними реченнями у другій особі однини на основі засвоєного лексичного матеріалу. Спочатку школярам демонструється вживання окличних речень у навчальному римуванні [1, с. 7]:

Schreibe! Zähle! Rechne! Male!
Turne! Singe! Tanze! Spiele!
Frage auch dies und das!
Dann macht dir die Schule Spaß!

На цьому етапі варто приділити увагу фонетичному відпрацюванню інтонаційної моделі окличних речень, адже, відповідно до досліджень фонетистів (Х. Ділінг, У. Гіршфельд, І. Бозе), для розуміння та продукування висловлювань німецькою мовою найбільш важливо впізнавати і правильно відтворювати їхнє ритмічне та інтонаційне оформлення, а також словесний, фразовий і логічний наголос.

Формування рецептивних граматичних навичок найкраще забезпечує в межах даної граматичної теми гра «команди»: учитель звертається до конкретного учня і пропонує йому виконувати дії, наприклад: Taras, schreibe! Bohdan, male! Iwanka, turne bitte!

З метою стимулювання усвідомлення учнями значення окличних речень та відповідної граматичної форми у підручнику моделюються реальні ситуації, в яких школярі спонукають до дії персонажів сюжетних малюнків, виступаючи у ролі одного із персонажів – Кішки-вчительки [1, с. 7, 8]:

2. Schreibe bitte!

a) Wer macht was nicht? Sieh die Bilder an und sage.

Kocko rechnet nicht.
Micki ...
Hans ...

b) Wem sagt Kitti was? Sage.

Rechne bitte! — *Kocko, rechne bitte!*
Male bitte! — ...
Lies bitte! — ...
Zähle bitte! — ...
Singe bitte! — ...
Turne bitte! — ...

Спочатку учні розглядають малюнки і дають відповіді на запитання вправи 2а: Хто чого не робить (але мав би зробити)? Вони відповідають на запитання за наведеним зразком, повторюючи застосування заперечення *nicht*. Виконуючи вправу 2б, яка має рецептивно-репродуктивний характер, учні повторюють за вчителем мовленнєві зразки і називають одного з героїв малюнків, який не виконує відповідної дії. Після автоматизації відповідних граматичних дій рекомендуємо використати сюжетні малюнки та навчальний матеріал вправи для інсценувань, в яких учні грають ролі персонажів малюнків. Для заощадження часу на уроці пропонується опрацювати інсценування на принципах колективної одночасної роботи учнів. З цією метою необхідно розподілити ролі та закріпити їх за групами учнів. Спочатку тексти ролей учні повторюють за вчителем групами, хором (*Alle Mickis, sprecht mir nach*). Потім учні працюють над ролями індивідуально або в парах (читання діалогів/полілогів у ролях всіма дітьми одночасно врівголоса). Після опрацювання текстів ролей учні інсценують діалог/ полілог групами. Учитель виступає у ролі суфлера й режисера, слідкуючи за послідовністю реплік, навчаючи учнів виразності та зверненості мовлення. Після такої репетиції сценки можна запропонувати її індивідуальне виконання.

Унаочненню засобів реалізації спонукання на письмі сприяють запропоновані у НМК сюжетні малюнки, наприклад „Micki spielt Zirkusschule“ [1, с. 9]:

4. Micki spielt Zirkusschule.

a) Sieh das Bild an. Wem sagt Micki was? Lies vor und sage.

З метою підвищення мотивації учнів до виконання вправи учитель може застосувати принцип рольової розподіленості та запропонувати їм зіграти ролі зображених персонажів. Той учень, який грає роль мишки Міккі-дресирувальниці, читає свої репліки за годинниковою стрілкою, а діти, що грають ролі тваринок, виконують відповідні дії. Після читання мовленнєвих зразків доцільно застосувати рольову гру «Міккі у цирковій школі», розширити репертуар дій та кількість персонажів (і в такий спосіб повторити назви тварин).

Зважаючи на вікові психологічні особливості учнів, доцільно цілеспрямовано загострювати їхню увагу до порядку слів у реченнях, наприклад за допомогою гри «Живі речення», в якій діти мають зіграти ролі слів (членів речення) та розділових знаків, і вишикуватися в лінію, будуючи, у даному випадку, розповідні та окличні речення і порівнюючи їх. Пропонуємо розділити клас на групи і кожену групу на дві підгрупи. Учні кожної групи мають побудувати одне розповідне та одне окличне речення (за підгрупами), наприклад: *Ich singe leise. Singe laut!* Учитель розподіляє між учнями слова (згадані дієслова, іменники або займенники та прикметники) і розділові знаки (крапка та окличний знак). З метою унаочнення порядку слів необхідно виготовити символи, наприклад прийнятні у методиці навчання німецької мови геометричні фігури (І. Л. Бім): квадрат для позначення підмета, трикутник — присудка тощо, для позначення розділових знаків учні можуть тримати в руках кеглі (окличний знак) та м'ячі (крапка). Далі доцільно застосувати відомий з методики інтенсивного навчання ІМ прийом «натовп»: запропонувати учасникам гри вийти до дошки та рухатись (танцювати) під музику. Учитель виключає музику і промовляє відповідні речення. Завдання учнів якнайшвидше виши-

куватись у відповідному порядку і вимовити речення: спочатку кожен учень називає своє слово, а потім всі учасники підгрупи повторюють свої речення хором. Виграє група, яка швидше правильно побудувала обидва речення. Після цього доцільно записати речення на дошці, підкреслити головні члени речення, проаналізувати порядок слів.

Формуванню рецептивно-репродуктивних письмових граматичних навичок учнів сприяє виконання вправи 2 із робочого зошита НМК (с. 6).

2. Що ці звірята вміють робити? Попроси їх зробити це.

fliegen		ufen
klettern		ringen
radeln		nzen

Der Bär kann radeln. Radle bitte!

Вправу необхідно виконувати в класі під керівництвом учителя. Учні повторюють хором за вчителем назви зображених тварин, дієслова, відповідають на запитання вчителя (Wer kann radeln? Wer kann klettern? ...), читають приклад виконання завдання, формулюють речення усно, а потім, після корекції вчителем, пишуть речення у зошитах.

З метою навчання учнів операцій синтаксичної реорганізації рекомендуємо письмові вправи до навчальних римованих текстів, які передбачають списування римовання у зошити, підкреслення та аналіз відповідних граматичних явищ, а потім і трансформацію окремих синтаксичних структур. Автоматизації дій з новими синтаксичними явищами сприяють також творчі письмові вправи до навчального римовання, наприклад на створення власних римовань за аналогією.

Таким чином, однією з особливостей навчання ІМ учнів 3 класу на другому реорганізаційному етапі є оволодіння ними проміжним рівнем ІКК А1.2.1 – рівнем паракомунікації, характерними ознаками якого є застосування учнями, поряд з наслідуванням, узагальнення як нового способу оволодіння мовою, розпізнавання граматичних ознак і здатність

до реорганізації засвоєних мовленнєвих одиниць на синтаксичному рівні. У статті наведено приклади застосування комунікативно-ігрових прийомів навчання учнів третього класу на рівні паракомунікації у чинному НМК з німецької мови, зокрема навчальних ігор, римованих текстів та драматизацій для формування навичок реалізації учнями операцій синтаксичної трансформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Німецька мова : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. О. Паршикова, Г. М. Мельничук, Л. П. Савченко, М. М. Сидоренко, Л. В. Горбач. – К. : Грамота, 2013. – 176 с. : іл.
2. Паршикова О.О. Теоретичні основи навчання іноземної мови учнів початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / О. О. Паршикова. – К., 2010. – 408 с.
3. Peltzer-Karpf A. Die Dynamik des frühen Fremdspracherwerbs / Annemarie Peltzer-Karpf, Renate Zangl. – Tübingen : Narr, 1998. – 187 S.

Отримано 02.10.2015